

VARIAȚII ALE AUTONOMIEI PERSONALE ÎN FUNCȚIE DE VÂRSTĂ

Monica Albu

Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca

Abstract. Numerous researchers investigated the relationship between personal autonomy and age. The results obtained are different, depending on the samples of subjects used and also on the assessment instruments employed. Most of the studies showed a development of the personal autonomy during aging, throughout the adolescence.

In this research we followed the variation depending on age of four dimensions of personal autonomy (cognitive, behavioral, emotional and value autonomy), assessed with the help of the AP Questionnaire. The subject sample was composed of 1075 persons aged between 14 and 25 years, most of them students or undergraduates.

We noticed that all the dimensions of the personal autonomy develop between 14 and 25 years old. Yet, the increases are not significant between 17 and 19 years old and between 20 and 25 years old.

For boys, between the groups of extreme age (14 years old and 20 to 25 years old) grows significantly only the average of the scores of the scale of Value Autonomy. For girls, between the groups of extreme age differ significantly the averages of all scales of the AP Questionnaire.

At boys, the averages of all scales increase between 15 and 16 years, then they drop within the period of 17 to 19 years. The increase of the averages is significant for Cognitive, Behavioral and Value Autonomy, and the dropping of the averages is significant for Cognitive and Value Autonomy.

1. INTRODUCERE

Autonomia personală a făcut obiectul a numeroase cercetări psihologice. Ele au urmărit, în principal, să identifice rolul acesteia și factorii care au influență asupra dezvoltării sale.

După apariția, în 1986, a articolului *The Vicissitudes of Autonomy in Early Adolescence*, scris de L. Steinberg și S. B. Silverberg, în care este evidențiată importanța autonomiei pe parcursul adolescenței, cercetările au fost îndreptate cu precădere asupra acestei perioade a vieții. S-a constatat existența unei legături strânse,

în adolescență, între autonomie și formarea identității¹, între unele dimensiuni ale autonomiei (autonomia atitudinală, emoțională și funcțională) și adaptarea psihosocială². S-a observat, de asemenea, că modul în care se face trecerea de la adolescență la vârsta adultă este puternic influențat de nivelul de dezvoltare al autonomiei³.

Alte cercetări au avut ca obiectiv identificarea legăturilor dintre autonomie și starea de sănătate. Rezultatele lor au arătat că, în general, persoanele care suferă de agorafobie sau de tulburări de alimentație (bulimie ori anorexie) și cele dependente de tutun sau de alcool au un nivel scăzut al autonomiei personale⁴. Chou⁵ a găsit corelații semnificative, la adolescenți, între simptomatologia depresivă și trei dimensiuni ale autonomiei emoționale (individuația, non-dependența față de părinți și de-idealizarea părinților).

Au existat unele încercări de a explica sănătatea mai bună a persoanelor cu o autonomie dezvoltată prin faptul că acestea au un stil de viață mai sănătos decât cele cu o autonomie redusă⁶.

Conform rezultatelor obținute de D. Franken⁷ în urma investigării a 1800 de subiecți, persoanele cu un nivel înalt al autonomiei, comparativ cu celelalte, sunt mai implicate social, mai vesele, mai calme, mai generoase, mai tolerante, mai asertive, au un autocontrol mai puternic și mai multă încredere în sine, manifestă mai puține simptome de anxietate, de depresie, de răzvrătire, au mai puține probleme maritale, sunt mai rezistente la stres și au o alimentație mai săracă în calorii.

2. DEFINIȚII ALE AUTONOMIEI PERSONALE

Pe parcursul timpului, în filosofie și în psihologie, termenul de autonomie a fost pus în relație cu noțiuni diverse, unele imprecis și vag definite, precum:

¹ M. Fleming, *Adolescent Autonomy: Desire, Achievement and Disobeying Parents between Early and Late Adolescence*, "Australian Journal of Education and Developmental Psychology", vol. 5, 2005, p. 1–16, http://www.newcastle.edu.au/group/ajedp/Archive/Volume_5/v5-fleming.pdf (accesat în februarie 2008).

² M. J. Noom, M. Deković, W. H. J. Meeus, *Autonomy, Attachment and Psychosocial Adjustment during Adolescence: A Double-edged Sword?* „Journal of adolescence”, 22/6, 1999, p. 771–783, <http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsid=1203665> (accesat în februarie 2008).

³ M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age*, „Electronic Journal of Research in Educational Psychology”, 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

⁴ D. Franken, *Moving Up: Positive Psychology. Optimum Psycho-Social Life Skills. Learning to maximize one's potential*, Junior/Senior High School or Freshman College textbook, <http://www.lifeskillstraining.org/autonomy19c.htm> (accesat în februarie 2008).

⁵ K. L. Chou, *Emotional Autonomy and Depression among Chinese Adolescents*, „Journal of Genetic Psychology”, 161 (2), 2000, p. 161–168, <http://ginfo.pl/objects/10851679,Emotional+autonomy+and+depression+among+Chinese+adolescents.html> (accesat în februarie 2008).

⁶ D. Franken, *op. cit.*

⁷ *Ibidem.*

libertate, alegere, decizie, independență, condiționare, intenționalitate, cauză, motivație, determinare, raționalitate, responsabilitate, control, voință, agent, scop, sine⁸.

Asemenea altor constructe psihologice, autonomia personală a fost definită în multe moduri. Prezentăm câteva definiții, pentru a ilustra diversitatea opiniilor autorilor lor:

- **Autonomia personală** este o trăsătură de personalitate, care diferențiază un individ în raport cu alții ca orientare generală în relațiile sale cu mediul (fizic și social)⁹.
- **Autonomia** exprimă un grad de libertate și capacitate de deliberare neinfluențabilă și facilă ca trăsătură psihică a conștiinței de sine și a personalității¹⁰.
- **Autonomia personală** este abilitatea unui individ competent de a-și conduce viața și de a lua decizii pe baza informațiilor disponibile¹¹.
- **Autonomia** se referă la capacitatea individului și la libertatea sa de a se auto-guverna sub aspect psihologic, moral și social¹².
- **Autonomia** se definește prin atributele: încredere în sine, orientare spre muncă și identitate¹³.
- **Autonomia** este competența sau capacitatea individuală de a înțelege, prin prisma valorilor proprii, opțiunile relevante și consecințele unei decizii sau sarcini particulare¹⁴.
- **Autonomia** reprezintă abilitatea de a gândi, a simți, a lua decizii și a acționa de unul singur¹⁵.
- **Autonomia** se referă la libertatea unei persoane de a-și aranja viața în concordanță cu propriile dorințe și valori¹⁶.

⁸ L. Faiciuc, *Comportamentul autonom: fantoma de la operă*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariț» din Cluj-Napoca”, Series Humanistica, tom II, 2004, p. 31–39.

⁹ R. M. Ryan, E. L. Deci, 2000, *apud* L. Faiciuc, *Autonomia comportamentală: definire și căi de dezvoltare*, în *Cercetări și aplicații în psihologie*, M. Albu și C. Țăran (coord.), Timișoara, Edit. Augusta și Artpress, 2004, p. 129–141.

¹⁰ *Dicționar de psihologie*, U. Șchiopu (coord.), București, Edit. Babel, 1997.

¹¹ C. Caldwell, D. Wasson, V. Brighton, L. Dixon, M. A. Anderson, *Personal Autonomy: Development of a NOC Label*, „International Journal of Nursing Terminologies and Classifications”, octombrie-decembrie 2003, http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa4065/is_200310/ai_n9311029 (accesat în februarie 2008).

¹² <http://www.theihs.org/pdf/literatureofliberty/articles/33.pdf> (accesat în martie 2006).

¹³ E. Greenberger, 1984, *apud* E. L. Deci, E. Erikson, A. Gewirth, *Enhancing Autonomy with Rationality while Dealing with Dependency and Peer Pressure*, în D. Franken, *Personal Strengths: Positive Psychology*, 2006, <http://www.lifeskillstraining.org/autonomy.htm> (accesat în februarie 2008).

¹⁴ <http://www.alz.org/Resources/FactSheets/autonomyEI.pdf> (accesat în martie 2006).

¹⁵ L. Steinberg, 1999, *apud* M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age*. „Electronic Journal of Research in Educational Psychology”, 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

¹⁶ A. Sipos, H. Barratt, *Autonomy – who chooses?*, CMF File 29, 2005, <http://www.cmf.org.uk/literature/content.asp?context=article&id=1610> (accesat în februarie 2008).

Pornind de la opiniile referitoare la autonomia personală întâlnite în literatură, am formulat următoarea definiție, care îmbină elementele comune ce apar mai frecvent în lucrările de psihologie cu părerile proprii¹⁷:

***Autonomia personală** este o trăsătură a personalității care constă, pe de o parte, în capacitatea de autodeterminare a individului, în abilitatea sa de a lua singur decizii cu privire la propria viață și în capacitatea sa de a duce la îndeplinire aceste decizii, prin inițierea, organizarea, supervizarea și revizuirea acțiunilor proprii fără a fi controlat de forțe externe sau de constrângeri, evaluând opțiunile existente și luând în considerare propriile interese, nevoi și valori, iar pe de altă parte, în sentimentul pe care îl are persoana că dispune atât de abilitatea de a face alegeri cu privire la direcția acțiunilor sale, cât și de libertatea de a duce la îndeplinire aceste alegeri.*

Sau, pe scurt: *autonomia personală constă în capacitatea de a controla propria viață împreună cu sentimentul că există posibilitatea de a exercita acest control.*

Majoritatea psihologilor care au studiat autonomia personală au conceptualizat-o ca fiind un construct multidimensional. Dar nu s-a ajuns la un consens în privința dimensiunilor sale. Diferă, de la un autor la altul, atât numărul de dimensiuni, cât și semnificația acestora. Se întâlnesc, în literatură, dimensiuni ale căror definiții sunt aproape identice, dar care au denumiri diferite, și dimensiuni cu semnificații diferite care au aceeași denumire¹⁸.

În cercetarea de față au fost investigate patru dimensiuni ale autonomiei personale, definite astfel¹⁹:

- **Autonomia cognitivă** constă în:
 - capacitatea de a raționa independent, de a-ți forma propriile opinii și de a lua decizii;
 - capacitatea de a gândi critic;
 - dorința de îmbogățire și îmbunătățire a cunoștințelor (dorința de informare);
 - capacitatea de auto-evaluare;
 - un sentiment de încredere în propria persoană;
 - credința că poți alege ce să faci.
- **Autonomia comportamentală** reprezintă auto-dirijarea comportamentului și acționarea conform deciziilor proprii.
- **Autonomia emoțională** înseamnă independența formării și exprimării sentimentelor.
- **Autonomia valorică** se exprimă în constituirea unui set propriu de convingeri și principii, rezistente la presiunea celorlalți.

¹⁷ M. Albu, *Un nou instrument pentru evaluarea autonomiei personale la adolescenți*, „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariț» din Cluj-Napoca”, Series Humanistica, tom V, 2007, p. 113–130.

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

3. RELAȚIA DINTRE AUTONOMIA PERSONALĂ ȘI VÂRSTĂ

Rezultatele cercetărilor privind legătura dintre autonomie și vârstă diferă în funcție de eșantioanele de subiecți folosite (de vârstă și etnia lor), precum și de instrumentele de evaluare utilizate²⁰.

M. Fleming²¹ a urmărit deosebiri existente între băieți și fete, la grupele de vârste 12–13 ani, 14–15 ani și 16–17 ani, în ceea ce privește dorința de a fi autonom, nivelul autonomiei personale și gradul de nesupunere față de regulile stabilite de părinți. În cercetarea sa, Fleming a selecționat 934 de elevi, cărora le-a cerut să răspundă la un chestionar compus din 11 itemi dihotomici care descriu comportamente prin care se manifestă autonomia (de exemplu: A-și decora camera după dorința proprie, A ieși în oraș noaptea, A avea un prieten / o prietenă). Răspunsurile primite de la subiecți au arătat că între băieți și fete există deosebiri mici ale nivelului autonomiei pentru intervalul de vârste 12–15 ani, dar la vârsta de 16–17 ani băieții devin mult mai autonomi decât fetele, ignoră regulile impuse de părinți într-o măsură mai mare decât fetele (pleacă de acasă fără să anunțe, lipsesc de acasă noaptea, pleacă de acasă și revin când doresc).

Într-o altă cercetare, efectuată cu același chestionar, M. Fleming²² a comparat răspunsurile date la cei 11 itemi de două eșantioane de subiecți, unul format din adolescenți de 12–13 ani și altul compus din adolescenți de 18–19 ani, și a observat că frecvența răspunsurilor care reflectă prezența unei autonomii dezvoltate este mai mare la vârsta de 18–19 ani. Diferența frecvențelor este semnificativă (în majoritatea cazurilor la pragul $p=0,0001$) la toți itemii pentru băieți și la 9 din 11 itemi pentru fete. Între cele două grupe de vârstă nu diferă semnificativ dorința de a fi autonom.

Există câteva studii, printre care cel al lui Greenberg (1984), care arată că autonomia comportamentală crește pe parcursul adolescenței și prezintă diferențe între începutul și sfârșitul adolescenței²³. Din acest motiv, și nivelul autonomiei personale este mai mare la sfârșitul adolescenței decât la începutul ei²⁴.

²⁰ S. C. Graf, *Cross-Cultural Study of Adolescent Identity Formation and Autonomy within the Context of Parent-Adolescent Relationships*, Disertație, Universitatea de Stat Florida, 2003, http://etd.lib.fsu.edu/theses/available/etd-09212003-204320/unrestricted/Shruti_C_Graf_Complete_Final_Copy.pdf (accesat în februarie 2008).

²¹ M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age*, „Electronic Journal of Research in Educational Psychology”, 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

²² M. Fleming, *Adolescent Autonomy: Desire, Achievement and Disobeying Parents between Early and Late Adolescence*, „Australian Journal of Education and Developmental Psychology”, vol. 5, 2005, p. 1–16, http://www.newcastle.edu.au/group/ajedp/Archive/Volume_5/v5-fleming.pdf (accesat în februarie 2008).

²³ *Ibidem*.

²⁴ S. B. Bartle și colab., 1988; S. M. Dombush și colab., 2001, apud M. Fleming, *Gender in Adolescent Autonomy: Distinction between Boys and Girls Accelerates at 16 Years of Age*.

Dezvoltarea autonomiei comportamentale este legată de scăderea influenței părinților și de apropierea treptată a adolescenților de persoane care le sunt „egale” (prieteni, colegi).

M. J. Noom, M. Deković și W. Meeus (2001) au identificat o ușoară creștere a autonomiei emoționale cu vârsta, între 12 și 18 ani²⁵.

L. Clark și M. Tiggemann²⁶ au urmărit variațiile autonomiei emoționale la fete, eleve în clasele a patra, a cincea, a șasea și a șaptea, având vârsta cuprinsă între 9 și 12 ani, și au observat o creștere a nivelului autonomiei emoționale de la o clasă la alta. Dar diferențe semnificative nu s-au evidențiat decât între clasele a patra și a șasea și a patra și a șaptea.

L. Steinberg și S. B. Silverberg (1986) au constatat că autonomia emoțională crește pe parcursul adolescenței pe măsura înaintării în vârstă. Această creștere nu este însă atât de rapidă ca aceea a autonomiei comportamentale²⁷.

A. Oliva²⁸ a comparat variațiile autonomiei emoționale pe parcursul adolescenței între fete și băieți. Subiecții au fost grupați în trei categorii de vârstă: 13–14 ani, 15–16 ani și 17–19 ani. S-a constatat că autonomia emoțională nu variază cu vârsta în cazul fetelor, dar la băieți crește de la 13–14 ani la 15–16 ani.

T. E. Beckert²⁹ a construit un chestionar pentru evaluarea autonomiei cognitive și l-a administrat la patru eșantioane de subiecți, trei formate din elevi (din clasa a șaptea, a noua și, respectiv, a unsprezecea) și unul compus din studenți. Pentru două dintre dimensiunile autonomiei cognitive (gândirea evaluativă și luarea deciziilor), mediile scorurilor difereau semnificativ, la pragul $p=0,000$, între populațiile din care proveneau cele patru eșantioane, mediile scorurilor obținute de studenți fiind semnificativ mai mari decât mediile elevilor din fiecare clasă.

„Electronic Journal of Research in Educational Psychology”, 6-3 (2), 2005, p. 33–52, http://www.investigacion-psicopedagogica.org/revista/articulos/6/english/Art_6_54.pdf (accesat în februarie 2008).

²⁵ S. C. Graf, *op.cit.*

²⁶ L. Clark, M. Tiggemann, *Sociocultural Influences and Body Image in 9- to 12-Year-Old Girls: The Role of Appearance Schemas*, „Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology”, 36/1, 2007, p. 76–86, http://www.leaonline.com/doi/pdf/10.1207/s15374424jccp3601_8?cookieSet=1 (accesat în februarie 2008).

²⁷ M. Fleming, *Adolescent Autonomy: Desire, Achievement and Disobeying Parents between Early and Late Adolescence*, „Australian Journal of Education and Developmental Psychology”, vol. 5, 2005, p. 1–16, http://www.newcastle.edu.au/group/ajedp/Archive/Volume_5/v5-fleming.pdf (accesat în februarie 2008).

²⁸ A. Oliva, *Personal, Social and Family Correlates of Emotional Autonomy in Adolescence*, Lucrare prezentată la The Seventh Biennial Conference of the European Association for Research on Adolescence (EARA), Jena (Germania), mai–iunie 2000, www.pdipas.us.es/o/oliva/jena%20paper.doc (accesat în februarie 2008).

²⁹ T. E. Beckert, *Cognitive Autonomy and Self-evaluation in Adolescence: A Conceptual Investigation and Instrument Development. (Report)*, „North American Journal of Psychology”, 1 decembrie 2007, <http://www.encyclopedia.com/doc/1G1-173513550.html> (accesat în februarie 2008).

4. SCOPUL CERCETĂRII

Am urmărit modul în care variază patru dimensiuni ale autonomiei personale (autonomia cognitivă, autonomia comportamentală, autonomia emoțională și autonomia valorică) în intervalul de vârste 14–25 de ani.

5. DESCRIEREA CERCETĂRII

Cercetarea a fost efectuată în perioada 2006–2007, în mai multe municipii din România (Timișoara, Cluj-Napoca, Râmnicu Vâlcea, Lugoj, Caransebeș).

Subiecți

Eșantionul de subiecți a fost format din 1075 de persoane, majoritatea elevi sau studenți, proveniți atât din mediul urban, cât și din mediul rural. Repartiția subiecților pe vârste și sexe este prezentată în *tabelul 1*.

Tabelul 1

Compoziția eșantionului de subiecți

Vârsta	Sex		Total
	f	m	
14	22	25	47
15	48	50	98
16	102	89	191
17	121	106	227
18	38	44	82
19	45	21	66
20	34	25	59
21	52	25	77
22	57	31	88
23	31	24	55
24	33	15	48
25	19	18	37
Total	602	473	1075

Instrumente

Tuturor subiecților li s-a administrat *Chestionarul AP*. Acesta servește la măsurarea a patru dimensiuni ale autonomiei personale – autonomia cognitivă, autonomia comportamentală, autonomia emoțională și autonomia valorică.

Chestionarul a fost construit de Monica Albu împreună cu un grup de masteranzi în psihologie de la Facultatea de Psihologie și Științele Educației a Universității „Babeș-Bolyai”, în anul 2006³⁰. El se compune din patru scale, câte una

³⁰ M. Albu, *op. cit.*

pentru fiecare dimensiune a autonomiei personale: *Autonomia cognitivă* (9 itemi), *Autonomia comportamentală* (11 itemi), *Autonomia emoțională* (8 itemi) și *Autonomia valorică* (8 itemi).

La fiecare item, subiectul trebuie să aprecieze gradul în care afirmația conținută de acesta i se potrivește și să aleagă una din variantele „foarte puțin”, „puțin”, „nici prea mult, nici prea puțin”, „mult” și „foarte mult”. Celor cinci variante de răspuns li se atribuie cotele 1, 2, 3, 4 și 5, cota 1 indicând un grad de autonomie redus, iar cota 5 un grad de autonomie ridicat.

Se calculează câte un scor pentru fiecare scală prin însumarea cotelor itemilor componenți.

6. REZULTATE

Analiza preliminară a răspunsurilor la Chestionarul AP

Pentru eșantionul de subiecți folosit, toate scalele *Chestionarului AP* au o consistență internă acceptabilă (tabelul 2). Scorurile scalelor nu au distribuții normale, ceea ce sugerează prezența în cadrul eșantionului de subiecți a unor subgrupuri de persoane între care diferă intervalele de valori ale scorurilor obținute. Am presupus că aceste subgrupuri corespund unor vârste sau grupe de vârste diferite, ipoteză care – după cum se va vedea în continuare – s-a confirmat.

Tabelul 2

Calitățile psihometrice ale scalelor *Chestionarului AP* (N=1075)

Scala	Consistența internă a scalei (coeficientul α)	Normalitatea distribuției scorurilor scalei (testul Kolmogorov-Smirnov)	
		z	p
A. cognitivă	0,717	2,483	0,000
A. comportamentală	0,754	1,810	0,003
A. emoțională	0,722	1,596	0,012
A. valorică	0,676	1,812	0,003

Relațiile dintre dimensiunile autonomiei personale și vârstă

Pentru toate scalele *Chestionarului AP* s-a evidențiat o tendință de creștere a mediilor scorurilor pe măsura înaintării în vârstă (figura 1).

Am identificat două grupe de vârste – 17–19 ani și 20–25 ani – în cadrul cărora mediile scorurilor scalelor nu diferă semnificativ la pragul $p=0,05$ între vârste, nici pentru băieți și nici pentru fete (tabelul 3).

Am continuat cercetarea lucrând cu cinci grupe de vârste: 14 ani, 15 ani, 16 ani, 17–19 ani și 20–25 de ani.

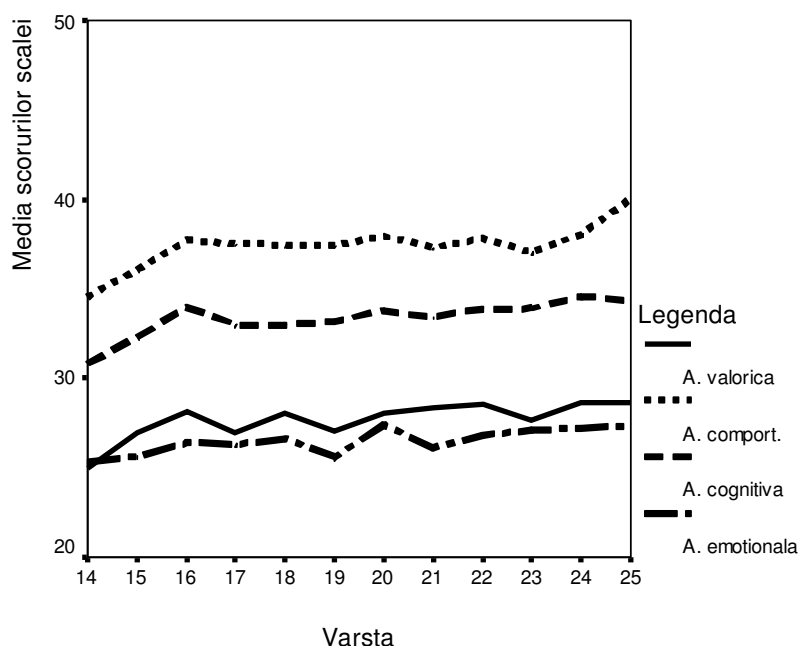


Fig. 1. Variația scorurilor scalelor *Chestionarului AP* în funcție de vârstă.

Toate scalele *Chestionarului AP* au distribuții normale ale scorurilor pentru fiecare dintre cele cinci grupe de vârste, la ambele sexe.

Tabelul 3

Compararea mediilor scorurilor scalelor între vârste, prin metoda ANOVA

Grupa de vârste	Scala	Băieți			Fete		
		<i>F</i>	<i>gl</i>	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>gl</i>	<i>p</i>
17–19 ani	A. cognitivă	0,391	2, 168	0,677	0,185	2, 201	0,831
	A. comportamentală	0,326	2, 168	0,722	0,176	2, 201	0,839
	A. emoțională	0,792	2, 168	0,455	1,939	2, 201	0,147
	A. valorică	2,173	2, 168	0,117	1,649	2, 201	0,195
20–25 ani	A. cognitivă	1,856	5, 132	0,106	0,916	5, 220	0,472
	A. comportamentală	1,516	5, 132	0,189	1,053	5, 220	0,388
	A. emoțională	0,973	5, 132	0,437	0,362	5, 220	0,874
	A. valorică	1,012	5, 132	0,413	1,489	5, 220	0,194

Prin metoda ANOVA am comparat mediile scorurilor scalelor între cele cinci grupe de vârste formate și am constatat că la ambele sexe mediile diferă semnificativ la pragul $p=0,05$ pentru scalele:

- Autonomie cognitivă (pentru băieți: $F(4,468)=4,038$; $p=0,003$; pentru fete: $F(4,597)=4,298$; $p=0,002$);

- Autonomie comportamentală (pentru băieți: $F(4,468)=2,738$; $p=0,028$; pentru fete: $F(4,597)=2,922$; $p=0,021$);
- Autonomie valorică (pentru băieți: $F(4,468)=3,152$; $p=0,014$; pentru fete: $F(4,597)=4,371$; $p=0,002$).

În general, la ambele sexe, mediile cresc pe măsura înaintării în vârstă (figurile 2, 3, 4 și 5).

În cazul băieților:

- Mediile scorurilor scalelor cresc între 14 și 15 ani, dar diferența mediilor nu este semnificativă la pragul $p=0,05$. Excepție face scala Autonomie emoțională, la care media scorurilor este mai mică la 15 ani decât la 14, diferența mediilor fiind ne semnificativă la pragul $p=0,05$.
- Între 15 și 16 ani cresc scorurile tuturor scalelor. Diferența mediilor este semnificativă la pragul $p=0,05$ pentru scalele Autonomie cognitivă ($p=0,004$), Autonomie comportamentală ($p=0,003$) și Autonomie valorică ($p=0,034$).
- La grupa de vârste 17–19 ani media scorurilor este mai mică decât la 16 ani pentru toate scalele. Diferența mediilor este semnificativă la pragul $p=0,05$ pentru scalele Autonomie cognitivă ($p=0,001$) și Autonomie valorică ($p=0,018$).
- La toate scalele mediile scorurilor sunt mai mari la grupa de vârste 17–19 ani decât la 15 ani. Diferența mediilor este semnificativă la pragul $p=0,05$ doar pentru scala Autonomie comportamentală ($p=0,039$).
- Între grupele de vârste 17–19 ani și 20–25 de ani cresc mediile tuturor scalelor. Dar diferențele mediilor nu sunt semnificative la pragul $p=0,05$.
- Între grupele extreme (14 ani și 20–25 de ani) diferă semnificativ la pragul $p=0,05$ doar mediile scalei Autonomie valorică ($p=0,020$).

În cazul fetelor:

- Mediile scorurilor scalelor Autonomie cognitivă, Autonomie comportamentală și Autonomie emoțională cresc pe măsura înaintării în vârstă, dar diferențe semnificative (la pragul $p=0,05$) între grupe de vârste consecutive nu apar decât pentru scala Autonomie cognitivă, între grupele 17–19 și 20–25 de ani ($p=0,019$). Pentru scala Autonomie valorică mediile diferă semnificativ la pragul $p=0,043$ între 14 și 15 ani ($p=0,043$) și între grupele 17–19 ani și 20–25 de ani ($p=0,008$). La 16 ani media este mai mare decât la grupa de vârste 17–19 ani, dar diferența mediilor este ne semnificativă la pragul $p=0,05$.
- Între grupele extreme (14 ani și 20–25 de ani) diferă semnificativ mediile tuturor scalelor (pentru Autonomie cognitivă: $p=0,001$; pentru Autonomie comportamentală: $p=0,002$; pentru Autonomie emoțională: $p=0,053$; pentru Autonomie valorică: $p=0,000$).

La grupele de vârste 14 ani, 15 ani și 17–19 ani mediile scorurilor nu diferă semnificativ la pragul $p=0,05$ între fete și băieți la nicio scală (tabelul 4).

La vârsta de 16 ani, mediile scorurilor băieților sunt mai mari decât mediile scorurilor fetelor la scalele Autonomie cognitivă, Autonomie comportamentală și Autonomie valorică, diferența mediilor fiind semnificativă pentru scalele Autonomie cognitivă ($p=0,048$) și Autonomie comportamentală ($p=0,022$).

Tabelul 4

Compararea mediilor scorurilor scalelor Chestionarului AP între fete și băieți

Variabila	Grupa de vârste	Băieți		Fete		<i>t</i>	<i>gl</i>	<i>p</i>
		<i>m</i>	σ	<i>m</i>	σ			
Autonomie cognitivă	14	31,00	5,24	30,64	5,73	0,227	45	0,821
	15	32,40	4,69	32,19	5,36	0,209	96	0,835
	16	34,76	4,51	33,26	5,74	1,987	189	0,048
	17–19	32,75	4,63	33,26	5,12	1,006	373	0,315
	20–25	33,09	5,73	34,41	4,95	2,232	258	0,027
Autonomie comportamentală	14	35,28	6,57	33,77	5,84	0,826	45	0,413
	15	36,00	4,72	36,10	6,89	0,088	96	0,930
	16	38,92	6,37	36,66	7,07	2,312	189	0,022
	17–19	37,68	5,93	37,34	6,24	0,539	373	0,590
	20–25	37,74	6,80	37,95	6,12	0,301	362	0,764
Autonomie emoțională	14	25,48	4,80	25,18	6,16	0,186	45	0,853
	15	25,04	4,84	26,27	5,39	1,190	96	0,237
	16	26,11	4,91	26,63	6,19	0,630	189	0,529
	17–19	25,82	4,07	26,63	5,30	1,630	373	0,104
	20–25	25,99	5,39	27,47	5,19	2,572	362	0,010
Autonomie valorică	14	25,20	4,42	24,68	4,19	0,411	45	0,683
	15	26,66	4,36	27,21	4,98	0,581	96	0,563
	16	28,34	4,48	28,01	5,38	0,458	189	0,647
	17–19	26,93	4,56	27,41	5,10	0,947	373	0,344
	20–25	27,71	5,01	28,65	4,65	1,817	362	0,070

La grupa de vârste 20–25 de ani mediile scorurilor fetelor sunt mai mari decât mediile scorurilor băieților la toate scalele, diferența mediilor fiind semnificativă pentru scalele Autonomie cognitivă ($p=0,027$) și Autonomie emoțională ($p=0,010$).

Am încercat să găsim o explicație pentru mediile mari obținute de băieții de 16 ani la toate scalele Chestionarului AP.

Am presupus mai întâi că aceste medii ar fi datorate existenței în eșantionul de subiecți a unui grup de băieți de 16 ani care au realizat scoruri maxime la scalele Chestionarului AP.

Pentru a verifica această ipoteză am determinat frecvențele subiecților care au obținut scoruri mari la scalele Chestionarului AP, pe sexe și pe grupe de vârste (tabelul 5). Am considerat scoruri „mari” la o scală a Chestionarului AP cele mai mari 5 scoruri obținute de subiecții din eșantion.

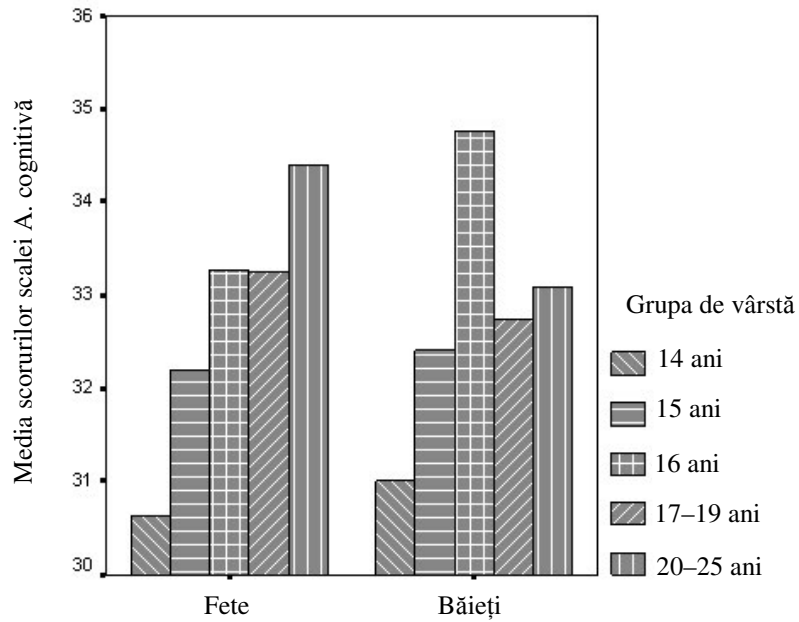


Fig. 2. Mediile scorurilor scalei Autonomie cognitivă în funcție de vârstă, pe sexe.

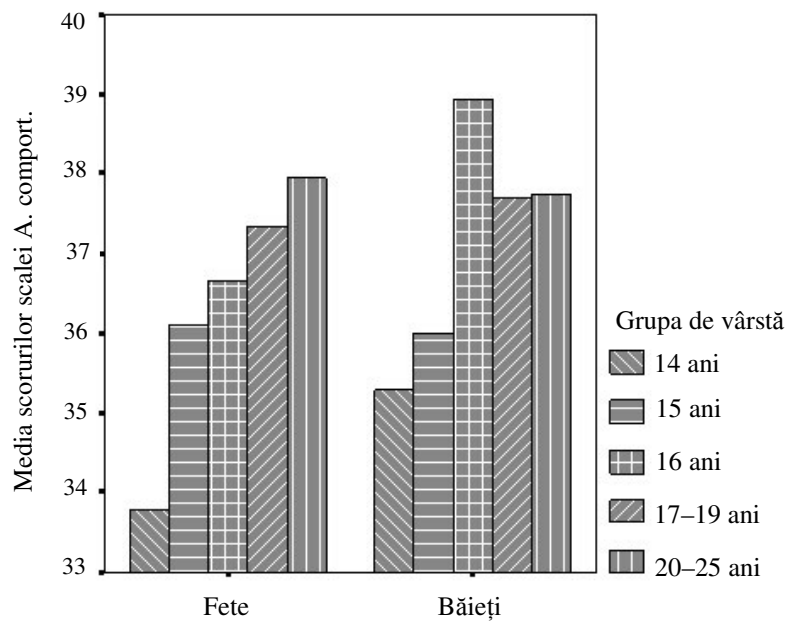


Fig. 3. Mediile scorurilor scalei Autonomie comportamentală în funcție de vârstă, pe sexe.

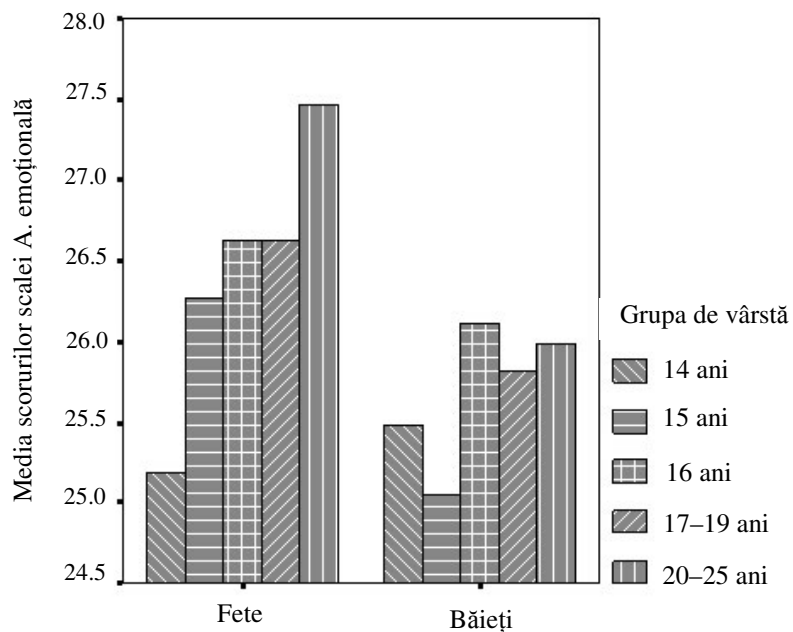


Fig. 4. Mediile scorurilor scalei Autonomie emoțională în funcție de vârstă, pe sexe.

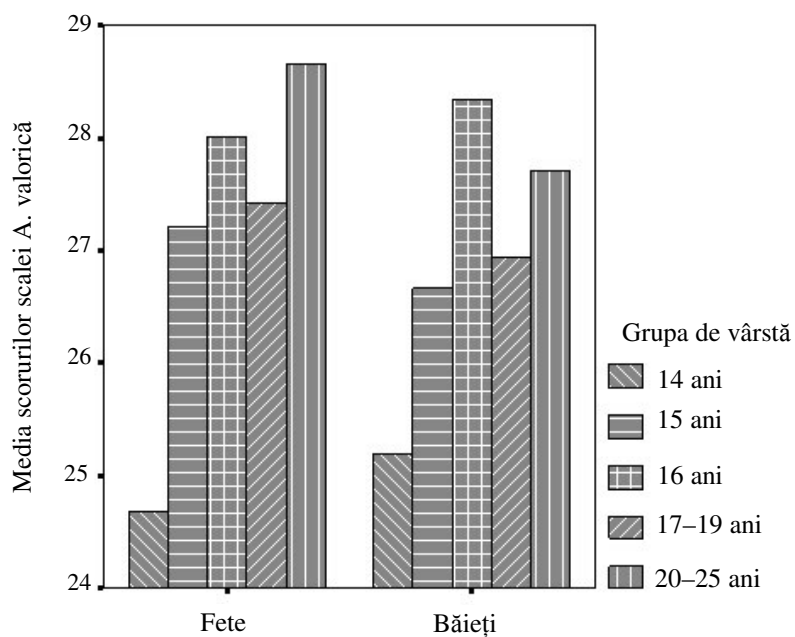


Fig. 5. Mediile scorurilor scalei Autonomie valorică în funcție de vârstă, pe sexe.

Dintre băieții de 16 ani cuprinși în eșantion niciunul nu a realizat scoruri mari la toate scalele, doar unul a obținut scoruri mari la 3 scale, doi au avut scoruri mari la două scale și 11 au realizat scor mare la o scală. Frecvențele procentuale ale acestor subiecți nu sunt atât de mari (comparativ cu cele ale persoanelor cu performanțe similare din celelalte grupe de vârste sau decât cele ale fetelor de 16 ani) încât să explice mediile semnificativ mai mari ale scorurilor scalelor obținute de băieții de 16 ani.

Tabelul 5

Frecvențele subiecților care au obținut cele mai mari scoruri la scalele Chestionarului AP și procentul acestora în totalul persoanelor de același sex și din aceeași grupă de vârste

Grupa de vârstă	Numărul de scoruri mari obținute							
	4 scoruri mari		3 scoruri mari		2 scoruri mari		un scor mare	
	Băieți	Fete	Băieți	Fete	Băieți	Fete	Băieți	Fete
14 ani	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	1 4,00	2 9,09
15 ani	0 0,00	0 0,00	0 0,00	0 0,00	2 4,00	0 0,00	1 2,00	4 8,33
16 ani	0 0,00	1 0,98	1 1,12	1 0,98	2 2,25	5 4,90	11 12,36	15 14,71
17-19 ani	0 0,00	0 0,00	1 0,58	3 1,47	3 1,75	7 3,43	7 4,09	17 8,33
20-25 de ani	1 0,72	1 0,44	0 0,00	5 2,21	5 3,62	5 2,21	17 12,32	23 10,18

Am presupus atunci că există câțiva itemi la care mediile cotelor băieților de 16 ani sunt mult mai mari decât cele ale băieților din celelalte grupe de vârstă și decât cele ale fetelor de 16 ani.

Am constatat că, pentru băieți, la 16 ani media cotelor este mai mare decât mediile celorlalte patru grupe de vârstă pentru 20 de itemi din totalul de 36 ai chestionarului, dar diferențe semnificative (la pragul $p=0,05$) între mediile grupelor de vârstă apar doar la 8 itemi (4 din scala Autonomie cognitivă, 2 din scala Autonomie comportamentală și 2 din scala Autonomie valorică). Și doar la 2 dintre acești itemi mediile cotelor diferă semnificativ între grupele de vârstă 16 ani și 17-19 ani, deși la majoritatea itemilor (32 din totalul de 36) mediile scorurilor sunt mai mari la 16 ani decât la grupa de vârstă 17-19 ani.

Băieții de 16 ani obțin medii mai mari decât fetele de aceeași vârstă la 28 de itemi. Dar diferența mediilor este semnificativă (la pragul $p=0,05$) doar pentru trei itemi, dintre care unul singur figurează printre cei 8 la care media diferă semnificativ între grupele de vârstă ale băieților.

Am dedus de aici că mediile mari ale scorurilor scalelor realizate de băieții de 16 ani nu sunt datorate prezenței în eșantion a mai multor subiecți cu autonomie personală foarte dezvoltată sau existenței unei grupări de itemi care descriu moduri de a gândi, simți sau acționa caracteristice acestei categorii de persoane, ci reflectă o tendință generală a băieților de 16 ani de a fi mai autonomi decât fetele de aceeași vârstă și decât băieții din celelalte grupe de vârstă. În plus, a rezultat că modul în care băieții de 16 ani își manifestă autonomia diferă de la o persoană la alta (din acest motiv nu se evidențiază anumiți itemi la care majoritatea băieților de 16 ani să obțină cote mari).

Analiza relațiilor dintre dimensiunile autonomiei personale

Cele patru scale ale *Chestionarului AP* corelează liniar direct între ele pentru fete la toate grupele de vârstă, iar pentru băieți exceptând vârsta de 14 ani. Majoritatea coeficienților de corelație liniară sunt semnificativi la pragul $p=0,001$. La băieții de 14 ani Autonomia emoțională nu corelează liniar semnificativ cu Autonomia valorică ($r=0,318$, $p=0,122$) și cu Autonomia cognitivă ($r=0,338$, $p=0,098$).

Existența corelațiilor liniare semnificative sugerează că dimensiunile autonomiei personale se dezvoltă concomitent, fiind rare cazurile în care dimensiunile autonomiei personale sunt „dezechilibrate”, adică unele au nivel redus, iar altele nivel ridicat.

Am încercat să verificăm această ipoteză în două moduri.

a. Am considerat că la o persoană există un „dezechilibru” între dimensiunile autonomiei dacă există cel puțin o dimensiune pentru care scorul este „mare” și cel puțin o dimensiune pentru care scorul este „mic”.

Am apreciat că scorul unei persoane la o dimensiune este „mare” (respectiv „mic”) dacă are o valoare mai mare decât $m+\sigma$ (respectiv, mai mică decât $m-\sigma$), m și σ reprezentând media și abaterea standard ale scorurilor scalei care măsoară acea dimensiune, calculate pe baza scorurilor realizate de subiecții de același sex și din aceeași grupă de vârstă cu persoana pentru care se analizează scorul.

În eșantionul de subiecți folosit în această cercetare numărul persoanelor cu „dezechilibru” între dimensiunile autonomiei este redus (*tabelul 6*). Nu s-a putut evidenția un pattern al „dezechilibrelor”, întrucât nu există în nicio grupă de vârstă mai mult de două persoane care să aibă scoruri „mari” la aceleași dimensiuni și, de asemenea, scoruri „mici” la aceleași dimensiuni.

Se remarcă o creștere a procentului persoanelor cu „dezechilibru” între dimensiunile autonomiei la vârsta de 15 ani pentru fete și în grupa de vârste 17–19 ani pentru băieți. În general (exceptând vârstă de 15 ani) procentul băieților cu „dezechilibru” este mai mare decât cel al fetelor.

Tabelul 6

Frecvențele subiecților cu „dezechilibru”
între dimensiunile autonomiei, pe sexe și pe grupe de vârstă

Sex	Băieți					Fete				
Grupa de vârstă	14	15	16	17–19	20–25	14	15	16	17–19	20–25
Total subiecți	25	50	89	171	138	22	48	102	204	226
Frecvența	1	2	5	14	6	0	4	1	6	4
%	4,0	4,0	5,5	8,3	4,2	0,0	8,4	1,0	3,0	1,6

Este probabil ca aceste „dezechilibre” între dimensiunile autonomiei să fie datorate unor factori externi, iar grupele de vârstă în care „dezechilibrele” sunt mai frecvente (15 ani pentru fete și 17–19 ani pentru băieți) să fie cele în care persoanele sunt mai vulnerabile.

b. Am încercat să obținem mai multe informații privind relațiile dintre dimensiunile autonomiei cu ajutorul unui indicator pe care l-am numit „indice de dezechilibru”. Acesta arată cât de diferite sunt între ele nivelurile celor patru dimensiuni, la o persoană. El ia valori apropiate de 0 atunci când nivelurile celor patru dimensiuni ale autonomiei personale sunt asemănătoare (cotele z la cele patru scale sunt aproximativ egale).

Pentru fiecare subiect am calculat valoarea indicelui de dezechilibru astfel:

- am transformat scorul fiecărei scale în cotă z , utilizând în acest scop media și abaterea standard calculate cu ajutorul scorurilor obținute la scală de persoanele din eșantion care au același sex și aparțin aceleiași grupă de vârstă ca subiectul;
- am calculat diferențele dintre cotele z ale scalelor luate câte două, adică 6 diferențe (fiecare pereche de scale furnizează o singură diferență);
- am însumat valorile absolute ale celor 6 diferențe.

Am comparat mediile indicilor de dezechilibru între grupele de vârstă, pe sexe și între sexe, pentru fiecare grupă de vârstă.

Din *figura 6* se observă o creștere a mediei indicilor de dezechilibru la vârsta de 15 ani pentru fete și în intervalul de vârste 17–19 ani pentru băieți. Aceste creșteri sunt urmate de scăderi ale mediilor, semn al stabilirii unui echilibru între dimensiunile autonomiei. Scăderea este mai redusă pentru fete și mai accentuată în cazul băieților.

Pentru fete, mediile nu diferă semnificativ între grupele de vârstă [$F(4,597)=0,842$, $p=0,4991$]. Pentru băieți, însă, mediile diferă semnificativ [$F(4,468)=4,655$, $p=0,001$], diferențele mediilor fiind semnificative între grupele de vârstă 17–19 ani și 20–25 de ani și între 16 ani și 20–25 de ani.

Între sexe mediile diferă semnificativ la grupele de vârstă 17–19 ani [$t(333)=2,573$, $p=0,011$] și 20–25 de ani [$t(362)=2,055$, $p=0,041$].

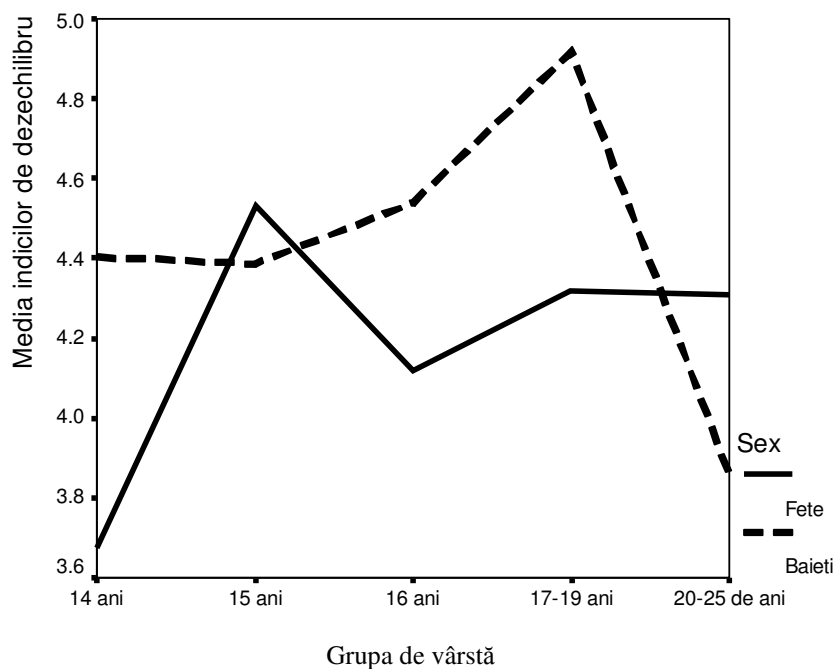


Fig. 6. Mediile indicilor de dezechilibru între dimensiunile autonomiei personale, pe grupe de vârste și pe sexe.

7. CONCLUZII

- Toate dimensiunile autonomiei personale se dezvoltă între 14 ani și 20–25 de ani. Pentru băieți, între grupele de vârstă extreme (14 ani și 20–25 de ani) crește semnificativ doar media scorurilor scalei Autonomie valorică. Pentru fete, între grupele de vârstă extreme diferă semnificativ mediile tuturor scalelor *Chestionarului AP*.
- Pentru băieți, la vârsta de 16 ani se înregistrează o creștere a mediilor scorurilor tuturor scalelor față de 15 ani, urmată de o scădere a mediilor tuturor scalelor în perioada 17–19 ani. Creșterea mediilor este semnificativă pentru Autonomia cognitivă, Autonomia comportamentală și Autonomia valorică, iar scăderea mediilor este semnificativă pentru Autonomia cognitivă și Autonomia valorică.
- La grupele de vârste 14 ani, 15 ani și 17–19 ani mediile scorurilor nu diferă semnificativ între fete și băieți la nicio scală. La 16 ani, ca urmare a creșterii accentuate a scorurilor scalelor la băieți, mediile scorurilor scalelor Autonomie cognitivă și Autonomie comportamentală sunt semnificativ mai mari la băieți decât la fete. La grupa de vârstă 20–25 de ani mediile scorurilor fetelor sunt mai mari decât mediile scorurilor băieților la toate scalele, diferența mediilor fiind semnificativă pentru scalele Autonomie cognitivă și Autonomie emoțională.

- d. La majoritatea persoanelor există un echilibru între nivelurile celor patru dimensiuni ale autonomiei, în sensul că nu se întâmplă ca la o scală scorul să fie mare, iar la alta mic. Dezechilibrele între dimensiunile autonomiei sunt mai frecvente și mai accentuate la vârsta de 15 ani pentru fete și în grupa de vârste 17–19 ani pentru băieți.

8. LIMITE ALE CERCETĂRII ȘI DIRECȚII DE CONTINUARE

Foarte multe dintre persoanele incluse în eșantionul de subiecți utilizat în această cercetare provin din mediul urban și studiază (ca elevi sau studenți) în orașe mari. Din acest motiv, rezultatele obținute nu pot fi extrapolate la nivelul populației adolescenților cu vârsta cuprinsă între 14 și 25 de ani din întreaga țară.

Urmează să reluăm cercetarea folosind un eșantion format din persoane care domiciliază și studiază în mediul rural, un eșantion compus din persoane care domiciliază și studiază în mediul urban și un eșantion alcătuit din persoane care domiciliază în mediul rural și studiază în mediul urban.